

Το πρόβλημα και η μη λύση του

Ποιο είναι το πρόβλημα του ελληνικού πανεπιστημίου;

Η συμπληρωματικότητα της τρέχουσας φάσης είναι γνωστή και επαρκώς διατυπωμένη: Πελατειακός βλαχοδημαρχισμός στα πανεπιστημιακά αξιώματα, αναξιοκρατία, ακαδημαϊκός αμοραλισμός και έλλειψη ακαδημαϊκού επαγγελματισμού στο διδακτικό προσωπικό, αποπροσανατολισμός και απάθεια των φοιτητών με παράλληλη υφαρπαγή της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης από ανεύθυνες και μη αντιπροσωπευτικές μειοψηφίες, και πάνω από αυτά μία πολιτεία όχι μόνο ανίκανη και μικροπολιτικά ακινητοποιημένη, ή έστω στρουθοκάμηλο, αλλά (και αυτό είναι το χειρότερο) αντίθετη για την φύση του προβλήματος. Με λίγα λόγια μία παρακμαϊκή καθίζηση, αρκούντως σπιεμένη και φαυλοκυκλική. Έχουν ήδη εμφανιστεί όλα τα φαινόμενα της Θουκυδίδειας «παθολογίας του πολέμου»: εξαχρείωση των ανθρώπων και παραφθορά, ακόμηση και αντιστροφή, των ίδιων των εννοιών: δημοκρατία σημαίνει φασισμός και άσυλο ασύδοτη καταπάτηση του ασύλου. Και όλα αυτά μέσα σε μία μη ανασχεύσιμη παγκοσμιοποίηση, όπου η Ευρωπαϊκή Ένωση, δηλαδή εμείς, πιέζεται να ανακαλέσει κατακτήσεις του κοινωνικού κράτους, για να επιβιώσει στον αμείλικτο διεθνή ανταγωνισμό και ψάχνει τον δρόμο της καμήλας και στην ανώτατη εκπαίδευση.

Πώς δημιουργήθηκε το πρόβλημα;

Το πρόβλημα του ελληνικού πανεπιστημίου είναι βέβαια παλιό, αλλά ας περιοριστούμε στις τρεις φάσεις του μετά την μεταπολίτευση. Πρώτη φάση: Την δεκαετία του '70 μία έντονα πολιτικοποιημένη «προοδευτική» συμμαχία φοιτητών, βοηθητικού διδακτικού προσωπικού και ελάχιστων καθηγητών, ασκεί ισχυρή πίεση επί των τότε συντηρητικών κυβερνήσεων για εκσυγχρονισμό-εκδημοκρατισμό του πανεπιστημίου. Το καθηγητικό κατεστημένο και οι κυβερνήσεις δίνουν μάχες οπισθοφυλακών, ενώ στην δυτική Ευρώπη, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας, έχει επιτευχθεί μία νέα ισορροπία. Μόνο στο τέλος της δεκαετίας, την τελευταία στιγμή, μέσα από σωστούς χειρισμούς της τότε κυβέρνησης Ράλλη, μοιάζει να προκύπτει ένα βιώσιμο consensus. Δεύτερη φάση: Η πολιτική αλλαγή του '81 διαγράφει τα προηγούμενα και σύντομα ψηφίζει έναν «προοδευτικό νόμο πλαίσιο». Παρά τις ίσως καλές του προθέσεις (το «ίσως» αναφέρεται στην παράλληλη εξακριβωμένη πολιτική σκοπιμότητα μέσω των αλλαγών να ελεγχθεί κομματικά το πανεπιστήμιο, πράγμα που αποδείχτηκε πλέον οικτρή) ο νόμος χαρακτηρίζεται από πολιτική απειρία (τελικά, σε λίγο το πανεπιστήμιο θα ξαναελεγχθεί από την «δεξιά») και από πανεπιστημιακό ερασιτεχνισμό: ανοίγονται οι ασκοί του κερπορατισμού των διδασκόντων, άρα και της αναξιοκρατίας και της επικράτησης της εξουσίας του χαμηλού μέσου όρου, καθώς και της παραφθοράς της αυτοσυνειδησίας των φοιτητών, που ωθούνται σε παρά φύσιν γι' αυτούς ρόλους. Οι «προοδευτικές» κυβερνήσεις μπλέκονται στα γρανάζια του ίδιου τους του λαϊκισμού και επιτρέπουν τελικά την γελοιοποίηση του ίδιου του νόμου που αυτές επέβαλαν. Τρίτη φάση: Πρόκειται για την παραπάνω ήδη περιγραφείσα έσχατη κατάσταση της τελευταίας δεκαετίας. Πολιτεία, καθηγητές (υπάρχουν πλέον μόνον υψηλόβαθμοι καθηγητές...) ή και φοιτητές τσαλαβουτάν όπως μπορούν και παρακολουθούν μηχανημένοι το φαινόμενο: Η πρώτη υπνώτωση με το κεφάλι στην άμμο, οι δεύτεροι γράφοντας πότε πότε άρθρα φρίκης και διαμαρτυρίες και οι τρίτοι κάνοντας ό,τι μπορούν και μερίδα αυτών εκτελώντας εμπνευσμένες καταλήψεις.

Ποια είναι τα κομβικά σημεία της αναγκαίας επέμβασης;

Ας τα σκεφτούμε από την αρχή. Δεν είναι και τόσο δύσκολο. Δύο είναι όλα κι όλα. Αρκεί να μη φοβόμαστε τις συνέπειές τους.

1. Η έννοια του πανεπιστημίου είναι σύμφυτη με την έννοια της ακαδημαϊκής ελευθερίας. Πρόκειται για την γνωστή ελευθερία της σκέψης, του λόγου, της έρευνας και της διδασκαλίας. Η έννοια αυτή συνεπάγεται αυτονομία του πανεπιστημίου από κάθε έλεγχο εξουσίας, κρατικής ή ιδιωτικής, οικονομική αυτάρκεια, δημοκρατική διακυβέρνηση. Σ' αυτά υπάγεται και το απαραίτητο πανεπιστημιακό άσυλο. Ως εδώ καλά και δεν υπάρχει κανείς που να λείει όχι. Τα όχι έρχονται με την εφαρμογή στην πράξη.

2. Η έννοια του πανεπιστημίου είναι σύμφυτη με την έννοια της αξιοκρατίας. Δηλαδή αξιοκρατία στους εκλεγμένους αξιωματούχους, στους διδασκόντες και στους φοιτητές. Με άλλα λόγια να εισάγονται και να αποφοιτούν μόνο όσοι ανταποκρίνονται στα ακαδημαϊκά στάνταρς του κλάδου. Να ορίζονται διδάσκοντες που ξέρουν και μπορούν, και από αυτούς να δίνουν τον ακαδημαϊκό τόνο οι αξιότεροι. Να εκλέγονται στα πανεπιστημιακά αξιώματα όσοι ξέρουν και μπορούν να χειριστούν το παρόν και το μέλλον του θεσμού. Εδώ κατά κανόνα αρκετοί αρχίζουν να καταλαβαίνουν ότι δεν τους συμφέρει (φανταστείτε να εφαρμόζονταν τα παραπάνω...).

Όταν διασφαλιστούν από το κοινωνικό σύνολο, δηλαδή την πολιτεία, αυτές οι συνθήκες, τότε όλες οι άλλες ρυθμίσεις έρχονται από μόνες τους και το πανεπιστήμιο καλά θα κάνει να βρίσκει μόνο του τον δρόμο.

Ποιο είναι το κύριο σημείο δομικής παρεμπόδισης για επίλυση.

Αυτό είναι ότι όσοι σήμερα φθάνουν σε πόστο διαχείρισης της τύχης του πανεπιστημίου, πολιτεία, πανεπιστημιακές αρχές, διδασκόντες και φοιτητές, ενώ διατυμpanίζουν τις παραπάνω αρχές πράττουν το αντίθετο ή στην καλύτερη περίπτωση τίποτε. Οι υπόλοιποι έχουν απομονωθεί. Έτσι καθόμαστε εμπρόνθητα οι αλλη άπραγοι όταν π.χ. στο όνομα της δημοκρατικής συνδιοίκησης μία ασημένια φοιτητική μειοψηφία μπορεί με βίαια παρέμβαση και οχλαγωγία να μπoδίζει επί μήνες την σύγκλητο έστω και να συζητήσει θέμα της ημερήσιας διάταξης, για το οποίο η μειοψηφία υποθέτει ότι θα πάρει «όχι σωστή» απόφαση – και τούτο με έμμεσο σπιντόρισμα και λίγων διδασκόντων. Όταν το ΔΣ των φοιτητών μιας σχολής τολμά να λείει πιαστικά ότι η Γενική Συνέλευση μπορεί να συζητήσει ένα διδακτικό ζήτημα μόνο όταν εκ των προτέρων δοθεί η διαβεβαίωση ότι η απόφαση θα είναι ταυτόσημη με εκείνην του φοιτητικού συλλόγου (δηλαδή της οργανωμένης μειοψηφίας των φοιτητών). Όταν, μετά από παραλίγο μοραία επίθεση σε φοιτητή από αγνώστους μέσα σε (όχι απόν Κοσμήτορα εγκεκριμένο) πάρτι στους χώρους της Σχολής, γίνεται στην ΓΣ απλώς γενική συζήτηση περί ασύλου κλπ., και στέλνεται στις καλές κότες συζήτηση για το γιατί, το πώς και το ποτέ πια. Όταν το εκλεκτορικό σώμα ενός Τμήματος αναλώνει δύο ώρες για μία τελικώς προδιαγεγραμμένη προαγωγή διδάσκοντα στην επόμενη βαθμίδα, όπου όλοι ξέρουν ότι δεν την αξίζει, αλλά πρέπει να γίνει γιατί θα έρθει και η δική τους σειρά. Όπου τις τύχες του Τμήματος δεν τις καθορίζει το διεθνώς γνωστό 15-30% των ικανότερων και κατά αξιοκρατική συνέπεια υψηλόβαθμων διδασκόντων, αλλά το 100% των διδασκόντων (ήδη σε ανάποδη πυραμίδα...) συν το 150% των φοιτητών, αν λάβει κανείς υπόψη και τις προηγούμενες «δημοκρατικές» τους δυνατότητες άσκησης πίεσης. Όπου αίτημα αποχής ή κατάληψης ή συλλοκλητηρίου μπορεί να είναι, εν ονόματι της ακαδημαϊκής ελευθερίας, να μπορεί ο φοιτητής να παρακολουθεί αστροφυσική χωρίς προσαπαιτούμενη την γνώση των τεσσάρων πράξεων της αριθμητικής και σ' αυτό να υποχωρεί πάντα η πανεπιστημιακή κοινότητα.

Το σημείο, λοιπόν, παρεμπόδισης κάθε απόπειρας για εξυγίανση του πανεπιστημίου είναι δομικό. Όλοι οι ταγμένοι, σε μία απερίγραπτη μεταξύ τους εμπλοκή και διαπλοκή, αρνούνται καν να τη συζητήσουν σοβαρά.

Τι μπορεί να γίνει;

Κατά βάθος, τίποτε. Το ελληνικό πανεπιστήμιο είναι ανίκανο να εξυγιανθεί από τις δικές του δυνάμεις. Γι' αυτό και διαβάζω με απορία προτάσεις διαπρεπών συναδέλφων, ότι η πολιτεία θα έπρεπε να πάρωσει τα οικονομικά μέσα και να αφήσει ήσυχο το πανεπιστήμιο να λύσει τα προβλήματά του. Ούτε στον χειρότερο μου εχθρό... Αλλά ούτε και το καθ' ύλην αρμόδιο υπουργείο μπορεί να το κάνει. Πρώτα γιατί δεν έχει ιδέα. Δεύτερο γιατί δεν ακούει τους κατάλληλους συμβούλους. Και τρίτο γιατί φοβάται, και δικαίως, την αξιωματική αντιπολίτευση, που θα βρει την ευκαιρία, καθώς η ίδια τα έκανε ακόμη χειρότερα και έχει τις ευθύνες της. Να μην αναφερθώ εδώ και σε μεγάλο κόμμα της αριστεράς, που έλαχε στο ενεργητικό του σθεναρή αντίσταση στα προγράμματα ERASMUS (την σωτήρια συνεχή ανταλλαγή φοιτητών σε όλη την Ευρώπη), για αποφυγή νατοϊκής μόλυνσης. Λοιπόν; Ας σκεφτούμε τα πράγματα λογικά.

Η μία λύση είναι η αναμονή μέχρι την πλήρη κατάρρευση. Π.χ. μέχρι και την τυπική υποβάθμιση των πτυχίων μας. Τότε πρώτοι οι φοιτητές και οι γονείς τους θα ασκήσουν «κοινωνική πίεση» σε πανεπιστημιακούς και πολιτικούς, και αυτοί θα εξαναγκαστούν (όχι για τίποτε άλλο, αλλά για να αποφύγουν το πολιτικό κόστος...) να εξυγιάνουν το πανεπιστήμιο.

Η δεύτερη λύση είναι η έξωθεν επέμβαση. Την μέθοδο την γνωρίζουμε καλά. Όταν οι εταίροι μας μας έβαλαν στην πρέσα, ο επί έτη και έτη υπέρογκος πληθωρισμός εξαφανίστηκε. Ας φέρομε λοιπόν ξένους ειδικούς για να μας φτιάξουνε σαν το αεροδρόμιο των Σπάτων ή το Μετρό, συμπεριλαμβανομένης της τήρησης καθαριότητας και ασφάλειας των χώρων. Δεν μου αρέσει, αλλά προτιμάω χωρίς Μετρό;

Η Τρίτη λύση, κατά τη γνώμη μου η καλύτερη, απλώς δεν γίνεται: Επανάσταση κορυφής. Δηλαδή τα δύο τουλάχιστον μεγάλα κόμματα να αποφασίσουν (και για το δικό τους κομματικό συμφέρον...) να κάνουν τα αυτονόητα. Κι αν δεν ξέρουν (που δεν ξέρουν...), να ρωτήσουν γι' αυτό που ισχύει σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες. Με ένα εντελώς καινούριο, απολύτως ασυμβίβαστο, θεσμικό πλαίσιο που διασφαλίζει τα παραπάνω αυτονόητα «ένα» και «δύο» επί της ουσίας τους, να εξαναγκάσουν την πανεπιστημιακή κοινότητα σε νέους κανόνες ζωής, να την χρηματοδοτήσουν επαρκώς και τότε να την αφήσουν στην ησυχία της.